

ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ ШКОЛЫ І ФАЛЬКЛОР : ДА 85-ГОДДЗЯ З ДНЯ ЁТВАРЭННЯ

Культурна-асветная арганізацыя «Таварыства беларускай школы» (ТБШ) у Заходняй Беларусі ўзнікла на аснове Цэнтральнай беларускай школьнай рады ў Вільні, статут якой быў зацверджаны 1 ліпеня 1921 г. Да яго далучылася Радашковіцкае ТБШ, створанае 7 снежня 1921 г. Браніславам Тарашкевічам (па іншых звестках – Аляксандрам Уласавым). У Статуце была абвешчана асноўная мэта дзейнасці – «пашыраць і памагаць асвеце ў беларускім нацыянальным, людскім і хрысціянскім духу». У 1928 г. дзейнічала ўжо каля 500 гурткоў ТБШ, у якіх налічвалася да 30 тысяч сяброў. Актыўнымі дзеячамі Таварыства былі Ф. Акінчыц, А. Аляшкевіч, Ф. Аляхновіч, Р. Астроўскі, П. Біндзюк, А. Біч, Ф. Вальнец, Я. Гаўрылік, М. Гарэцкі, І. Грэцкі, І. Дварчанін, А. Дмахоўскі, Я. Драздовіч, П. Жаўрыд, А. Каляда, М. Касцевіч, М. Кахановіч, М. Кепель, П. Кізевіч, І. Краскоўскі, П. Крынчык, А. Луцкевіч, А. Лябецкая, А. Малец, М. Марцінчык, П. Мятла, С. Паўловіч, П. Пестрак, П. Пліс, В. Пранько, М. Пяткевіч, П. Пяткун, В. Рагуля, А. Райчонак, С. Рак-Міхайлоўскі, У. Самойла, А. Смоліч, А. Станкевіч, Ф. Стацкевіч, А. Трэпка, А. Уласаў, Л. Чарняўская-Гарэцкая, Р. Шырма, Ф. Ярэміч і інш. ТБШ адкрывала і ўтрымлівала народныя школы і дамы, курсы, настаўніцкія семінары, чытальні-бібліятэкі, сярэднія і вышэйшыя навучальныя ўстановы, выдавала часопісы, падручнікі і іншую літаратуру, займалася канцэртнай дзейнасцю.

Важнае значэнне ў дзейнасці ТБШ надавалася беларускаму фальклору. Розныя народныя творы змяшчаліся ў выданнях таварыства «Бюлетэнь ТБШ», «Беларускі летапіс», газеце «Шлях», асобных кнігах. Народныя песні і іншыя жанры фальклору гучалі на беларускіх вечарынках, што арганізаваліся мастацкімі секцыямі, а даход ад канцэртнай дзейнасці накіроўваўся на патрэбы выдавецтва ТБШ. Шмат здзейсніў дзеля развіцця народных хораў, запісу песень сакратар Галоўнай управы ТБШ Р. Шырма. У 1929 г. ён выдаў першы фальклорны зборнік «Беларускія народныя песні». На ніве ТБШ плённа працаваў фалькларыст М. Гарэцкі. Яго кнігі, выдадзеныя ў Заходняй Беларусі, гэта: «Гісторыя беларускай літаратуры» (1920); «Хрэстаматыя беларускай літаратуры: XI век – 1905 г.» (1922); «Народныя песні з мелодыямі» (1928; разам з А. Ягоравым). У падручніках і чытанках змяшчалася нямала народных песень, калыханак, паданняў, легенд, казак, загадак, прыказак, прымавак. Асабліва вызначаецца чытанка Л. Чарняўскай-Гарэцкай «Родны край» і дапаможнікі С. Паўловіча. Дырэктар Віленскай беларускай гімназіі (1925 – 1928) С. Паўловіч быў прыхільнікам і ідэолагам беларускай працоўнай школы, сярод прынцыпаў якой — нацыянальны характар выхавання, выкарыстанне традыцый народнай педагогікі. У гэтым кірунку была напісана яго праца «Аб арганізацыі беларускай працоўнай школы» (1928), складзены падручнікі і буквар для хатняга чытання «Першыя зярняткі» (1936), у 1937 г. перавыдадзены на лацінцы («Zaseuki»). Буквар стаў вельмі папулярным, але за яго выданне аўтар-педагог быў прыцягнуты да суда. Цудоўныя 137 малюнкаў

выканалі мастакі Я. Драздовіч, М. Васілеўскі, У. Паўлюкоўскі. У падручніку было нямаła фальклорных твораў, падабраных для спецыяльных раздзелаў «Прырода і праца на Беларусі», «Культура і поступ (прагрэс)», «Вучэнне – свет, невучэнне – цьма» і інш. Цікавым у гэтых адносінах і папулярным быў дзіцячы царкоўны, культурна-асветніцкі ілюстраваны часопіс «Снапок», які выдаваўся ў Варшаве С. Паўловічам. Выкарыстаннем беларускіх народных гульняў і міжнароднага дзіцячага руху вызначаліся беларускія скауты, што дзейнічалі ў некаторых гімназіях Заходняй Беларусі. Імі апекаваліся ксёндз С. Глякоўскі, педагог-вайсковец У. Казлоўскі і інш. У многіх школах і гімназіях арганізуюўся запіс фальклорных твораў, адзначаліся народныя святы. У 1937 г. ТБШ было забаронена польскімі ўладамі.

22 сакавіка 1996 г. створана Рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне «Таварыства беларускай школы», зарэгістраванае Міністэрствам юстыцыі. Гэта добраахвотная грамадская культурна-асветная арганізацыя, якая аб'ядноўвае грамадзян з мэтай садзейнічання фарміраванню нацыянальнай адукацыйнай сістэмы ўсіх узроўняў (ад дашкольных да вышэйшых навучальных і выхаваўчых устаноў), захаванню і развіццю беларускай культуры, традыцый і духоўнасці. Значны ўхіл у дзейнасці адроджанай арганізацыі надаецца вуснай народнай творчасці. У кіраўніцтве ТБШ працуюць літаратары, фалькларысты, этнолагі А. Лозка (старшыня з 1999 г.), В. Ліцьвінка, І. Сучкоў, В. Цітоў, А. Рагуля, У. Васілевіч, У. Содаль і інш. З 2001 г. адноўлены выпуск інфармацыйна-метадычнага «Бюлетэня ТБШ», «Летапіс ТБШ». Таварыства выпускае зборнікі «Праблемы беларускамоўнага навучання і інавацыйныя метадыкі» (2002), «Матэматычны фальклор» (2002), «На новае лета...» (2003). Разам з дзяржаўнымі ўстановамі ТБШ правяло конкурсы творчых вучнёўскіх прац «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай...» (1999), на лепшую беларускую вясковую школу «Захаванне нацыянальнай і культурнай спадчыны» (2000), семінар кіраўнікоў дашкольных устаноў Мінскай вобласці «Этнапедагагіка: праблемы і вопыт арганізацыі выхаваўча-адукацыйнага працэсу» (2003), падрыхтавала да ўдзелу ў міжнародным фестывалі ў Францыі фальклорны гурт Мётчанскай СШ Барысаўскага раёна (2004) і інш. ТБШ плённа супрацоўнічае з Міністэрствам адукацыі ў ажыццяўленні сацыяльна-педагагічных інавацый, найбольш значныя – укараненне аўтарскай праграмы «Этнасад» і сацыяльна-педагагічнага праекта «Этнашкола».